

TEOLOGIA ŚRODKÓW SPOŁECZNEGO PRZEKAZU

Sobór Watykański II był w Kościele wydarzeniem, które na długie lata oddziaływało i wciąż oddziałuje na życie wiernych. Wśród wielu obszarów, na które soborowe rozważania miały głęboki wpływ, było zainteresowanie środkami społecznego przekazu – jak zwykł nazywać Kościół szeroko pojęte media. Te rozważania choć początkowo nieśmiałe, z czasem przyniosły wielki owoc w postaci nowej dyscypliny teologicznej, która przy pomocy aparatu metodologicznego wypracowanego przez wieki, spojrzyła na wyłaniający się nowy fenomen – media.

Niniejsze rozważania są próbą ukazania genezy teologii środków społecznego przekazu, a także syntetycznym przedstawieniem badań nad tą dyscypliną naukową na gruncie polskiej teologii. Należy dodać, że to krótkie opracowanie ma raczej charakter raportu, który stawia sobie za cel skrótowe ujęcie podstawowych metodologicznych cech teologii środków społecznego przekazu, a także zwięźle wskazać na kierunki, w którym ta dyscyplina zmierza i zmierzać powinna w najbliższych latach.

1. Środki społecznego przekazu w nauczaniu Kościoła

Pierwsze impulsy do zajęcia się zjawiskiem środków społecznego przekazu pod kątem refleksji teologicznej dał Kościół w swoim oficjalnym nauczaniu. Stąd uzasadnione wydaje się prześledzenie krótko stanowiska Kościoła w oparciu o najważniejsze dokumenty.

1. 1. Nauczanie przed Soborem Watykańskim II

Kościół wielokrotnie zajmował stanowisko w odniesieniu do mediów. Najbardziej doniosłym dokumentem jest dekret Soboru Watykańskiego II o środkach społecznego przekazu *Inter mirifica*. Ta wypowiedź ojców soborowych stanowi przełom, który wyznacza zasadnicze linie podziału. Wcześniejsze dokumenty stanowią jedynie dążenie do niego, a późniejsze jakby komentarz.

Stosunek Kościoła do mass-mediów naznaczony jest ewolucją. „Od obojętności i nieufności poprzez krytyczną i ostrożną akceptację do coraz większego zainteresowania i zaangażowania się po stronie nowoczesnych technik społecznego komunikowania jako narzędzi i sposób ewangelizacji

współczesnego świata”¹. Pierwszym dokumentem w całości poświęconym środkom społecznego przekazu była encyklika papieża Piusa XI *Vigilanti cura*, wydana 29 czerwca 1936 roku. Encyklika jest pozbawiona pogłębionej myśli teologicznej na temat środków społecznego przekazu, dominują natomiast wskazania wywodzące się z analizy aktualnych problemów. Pokorna-Ignatowicz stwierdza, że w tym dokumencie Kościół już nie walczy z mediami, a raczej akceptuje ich obecność oraz stara się włączyć je w strefę swoich wpływów, tak by przynosiły pożądany pożytek i nie narażały odbiorców na zagrożenia wiążące się z nimi².

Ważnym przyczynkiem do budowania teologii środków społecznego przekazu była encyklika Piusa XII *Miranda prorsus*. Wydana 8 września 1957 roku, przyjmuje wynalazki techniczne – mass-media jako dary obfitości Boga Stwórcy³. Taki punkt wyjścia dał impuls do pozytywnego wykładu na temat środków społecznego przekazu. Papież podkreślił związek mass-mediów z nauką katolicką oraz uwypuklił potrzebę wychowania ludzi do odbioru mediów. Zauważył także możliwości duszpasterskie, jakie stwarza radio oraz zachęcił kapłanów do włączania się w pracę mediów⁴.

1. 2. Nauczanie soborowe – *Inter mirifica*

Dekret soborowy *Inter mirifica* potwierdził wcześniej już wyrażoną akceptację Kościoła dla mass-mediów, co więcej, wyraził konieczność posługiwania się nimi w dziele głoszenia Ewangelii, a także formacji w posługiwaniu się nimi⁵. Sobór zwrócił uwagę na konieczność badania natury środków społecznego przekazu, celem właściwego odczytywania przekazu. Powinno ono dokonywać się w zgodzie z sumieniem i katolicką etyką. Ojcowie soborowi apelują o zachowanie prymatu porządku moralnego, także w dziedzinie estetyki. Odpowiedzialność spada przy tym przede wszystkim na dziennikarzy, pisarzy, aktorów, reżyserów, producentów i wszystkich, którzy biorą udział w przygotowaniu i przekazywaniu programów⁶.

Odpowiedzialną za dobre obyczaje w środkach społecznego przekazu jest także władza świecka. Winna ona zdaniem Soboru bronić wolności informacji, otaczać opieką odbiorców, zwłaszcza młodych wiekiem, szano-

¹ A. LEWEK, *Podstawy edukacji medialnej i dziennikarskiej*, Warszawa 2003, s. 47.

² K. POKORNA-IGNATOWICZ, *Kościół w świecie mediów, Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 42-43.

³ PIUS XII, *Miranda prorsus*, n. 1, w: *Prasa, radio, telewizja, film w nauczaniu Kościoła. Antologia tekstów źródłowych*, red. K. KLAUZA, Warszawa 1992, s. 5.

⁴ K. POKORNA-IGNATOWICZ, dz. cyt., s. 58-67.

⁵ SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Dekret o środkach społecznego przekazu myśli Inter mirifica*, n. 3, w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, s. 87.

⁶ Tamże, n. 11.

wać i popierać wartości, a także stanowić i egzekwować prawa chroniące dobre obyczaje⁷.

Sobór także zadbał i apelował o to, by cały Kościół dążył do jak największej skuteczności mediów w dziele apostołstwa. Szczególnie dowartościowane medium to prasa. Ojcowie soborowi podkreślili konieczność dobrej prasy katolickiej, której celem jest urabianie, umacnianie i popieranie opinii publicznej. Także film i radio winno być wspierane, celem godziwej rozrywki oraz rozpowszechniania kultury i sztuki katolickiej⁸.

Dekret soborowy, jakkolwiek lapidarny, rzucił światło na wiele ważnych zagadnień związanych z relacją Kościół – środki społecznego przekazu. Pozytywnie ocenił wartość mediów globalnych, zauważył przydatność mediów w apostołskiej misji Kościoła, zwrócił uwagę na konieczność edukacji i formacji do prawidłowego odbioru mediów. Podkreślił prymat zasad moralnych w ocenie mediów oraz apelował o tworzenie mediów katolickich⁹.

Nauczaniu soborowemu odnośnie do środków społecznego przekazu zarzucano zbyt dużą zachowawczość oraz fakt, że pochodzi jakby z innej epoki. Jednak należy zauważyć, że pokłosiem tego dokumentu były kolejne wypowiedzi Magisterium Kościoła, które precyzowały nauczanie soborowe, dawały konkretne wskazówki, a nade wszystko inspirowały naukowców całego świata do pogłębionej refleksji nad naturą mediów. W tym kontekście rodzi się refleksja, którą kilkadziesiąt lat później zacznie nazywać się teologią środków społecznego przekazu. Pokłosie dekretu *Inter mirifica* jest – patrząc choćby z perspektywy rozwoju teologicznej refleksji nad mediami – imponujące i daje nadzieje na dalszy, jeszcze bardziej intensywny rozwój.

1. 3. Posoborowe nauczanie Kościoła

Soborowy dekret zalecał Papieskiej Komisji do Spraw Środków Społecznego Przekazu rozwinięcie myśli zawartych w *Inter mirifica* w oddzielnej instrukcji. Wydana 23 maja 1971 roku instrukcja *Communio et progressio* pogłębiła tematykę rozpoczętą podczas soboru. Najważniejsze w kontekście teologii środków społecznego przekazu są myśli zawarte w pierwszej części dokumentu.

Środki społecznego przekazu, mimo, że skierowane są do jednostki, to jednak dotyczą społeczeństw. Stąd zasady kierujące społeczeństwami powinny być zastosowane także do mediów. Środki społecznego przekazu

---

⁷ A. DOMASZK, *Środki komunikacji społecznej w nauczaniu Kościoła i misji ewangelizacyjnej*, „Seminare” t. 34(2013), s. 83.

⁸ *Inter mirifica*, n. 14.

⁹ A. LEPA, *Wprowadzenie do Dekretu o środkach społecznego przekazu*, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, s. 84-85.

nazwane w instrukcji wynalazkami, zgodnie z planem Opatrzności „są skierowane do ukazywania problemów i nadziei społeczeństwa oraz do dania na nie tym szybszej odpowiedzi, im ściślej są ze sobą związani. Oto pierwszorzędna zasada, z której wynika chrześcijańskie docenienie korzyści, jakie wypływają z zastosowania tych środków dla dobra ludzkości”¹⁰. Pojawienie się mediów jako nowej technologii, zdaniem komisji, jest odpowiedzią na Boże wezwanie, żeby czynić sobie ziemię poddaną. W ten sposób człowiek włącza się w dzieło stwórcze Boga¹¹.

Ze swej natury media dążą do zwiększenia poczucia wspólnoty między ludźmi. W pewien sposób jednoczą ludzi i dają poczucie solidarności. Zatem dążą do realizacji uczestnictwa w życiu Bożym, ponieważ sam Bóg żyje we wspólnocie Trójcy Świętej¹². Przeciwnie zachowanie prowadzi jednak do nieporozumienia i niezgody między ludźmi. Konsekwencją czego jest zaprzeczanie i fałszowanie najwyższych wartości życia ludzkiego. Odpowiedzią Boga na doświadczenie grzechu jest Jezus Chrystus – „doskonały Głosiciel”¹³. Chrystus głosił przemawiając, a w przepowiadaniu przyjął sposób mówienia i myślenia właściwemu krajowi i sytuacji. Stąd instrukcja ukazuje sens komunikowania – „to coś więcej niż samo tylko przekazywanie idei czy wyrażanie uczuć, to przede wszystkim dawanie siebie z miłości i dlatego właśnie «komunikowanie» Chrystusowe jest duchem i życiem (J 6,63)”¹⁴. A. Lewek odnosząc się do cytowanego fragmentu skonstatował: „Powyższe chrystologiczne określenie natury komunikowania przez mass-media jest rzeczą wprost niewiarygodną: oto Kościół chcąc teologicznie określić naturę środków społecznego komunikowania sięga do samego Chrystusa jako najdoskonalszego wzoru komunikowania, który jednoczy człowieka z Bogiem oraz z innymi ludźmi, czyli zbawia go”¹⁵ „To komunikowanie między ludźmi rodzi potrzebę nowego języka, który pozwoli ludziom lepiej się poznać i łatwiej zbliżyć się do siebie.

Komunikowanie między ludźmi zależy od ich dobrej woli i od sposobu użycia nowych środków komunikacji. Dlatego też konieczne jest wypracowanie zasad moralnych opartych na godności osoby ludzkiej, tak by dzięki mediom tworzyć wspólnotę dzieci Bożych¹⁶.

¹⁰ PAPIESKA KOMISJA DO SPRAW ŚRODKÓW SPOŁECZNEGO PRZEKAZU, instrukcja *Communio et progressio* 23 V 1971, n. 6, w: *Prasa, radio, telewizja, film w nauczaniu Kościoła. Antologia tekstów źródłowych*, red. K. KLAUZA, Warszawa 1992, s. 31.

¹¹ Tamże, n. 7.

¹² Tamże, n. 8. Por. A. JEŹ, *Jezus Chrystus w kontekście ludzkiej komunikacji*, Tarnów 2002, s. 137.

¹³ *Communio et progressio*, n. 11.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ A. LEWEK, dz. cyt., s. 55.

¹⁶ *Communio et progressio*, n. 14.

Reasumując elementy doktrynalne instrukcji *Communio et progressio* należy zauważyć, że paradygmatem i podstawą komunikacji jest osoba Jezusa Chrystusa, która jest niejako „sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego”¹⁷. Temu modelowi komunikacji jest podporządkowane rozumienie środków społecznego przekazu i ich misji.

Zdaniem A. Jeża nowością *Communio et progressio* jest ukazanie teologicznej perspektywy komunikacji, a nie ograniczanie jej jedynie do zjawiska społeczno-kulturowego¹⁸.

Instrukcja dodaje nowe elementy do nauczania Kościoła o środkach masowego przekazu. Nie tylko wskazała na konieczność pogłębionej refleksji nad tym zagadnieniem, ale dokonując analizy roli mass mediów w rozwoju społecznym, zwróciła uwagę na użyteczność edukacji medialnej szczególnie w katolickich placówkach edukacyjnych. W końcu *Communio et progressio* dała teoretyczne podstawy do rozwoju teologii środków społecznego przekazu, ukazując perspektywy jej rozwoju i kierunki, w których winna podążać¹⁹.

Instrukcja Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu *Aetatis novae*, nawiązując do modelu komunikacji zawartego w instrukcji *Communio et progressio*, wezwała cały Kościół do dialogu z ludźmi odpowiedzialnymi za działalność mass-mediów. Dialog ten powinien opierać się na poznaniu rzeczywistości środków społecznego przekazu przez Kościół oraz wsparciu okazanym osobom pracującym w tej dziedzinie. „Dialog, o którym mowa, obejmuje również okazywanie pomocy osobom pracującym w środkach przekazu, a także wypracowanie antropologii i teologii społecznego przekazu – również po to, aby sama teologia stała się bardziej komunikatywna, a tym samym mogła skuteczniej ukazywać wartości ewangeliczne i odnosić je do współczesnej rzeczywistości życia ludzkiego”²⁰.

Instrukcja *Aetatis novae* podejmuje większość myśli zawartych we wcześniejszych dokumentach Kościoła mówiących o mediach, wzywa zatem do pogłębiania refleksji teologicznej nad zjawiskiem mediów oraz podkreśla zatem konieczność służby mediów wobec wspólnoty Kościoła oraz ewangelizacji²¹.

Przedstawione wyżej dokumenty Kościoła należą do tzw. *magnae chartae* teologii środków społecznego przekazu. Kolejne dokumenty Papie-

---

¹⁷ Tamże, n. 18.

¹⁸ A. JEŻ, dz. cyt., s. 137.

¹⁹ K. POKORNA-IGNATOWICZ, dz. cyt., s. 102.

²⁰ PAPIESKA RADA DO SPRAW ŚRODKÓW SPOŁECZNEGO PRZEKAZU, instrukcja *Aetatis novae* 22 II 1992, w: *Prasa, radio, telewizja, film w nauczaniu Kościoła, Antologia tekstów źródłowych*, red. K. Klauza, Warszawa 1992, s. 72.

²¹ J. BORG, C. A. SULTANA, *Communicating faith through the legacy media. Theological reflections and pastoral implication*, „Kultura-Media-Teologia” 20(2015), s. 10.

skiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu oraz coroczne orędzia podejmowały głównie tematykę etyczną w nawiązaniu do Internetu, a także miały mniejszy wpływ na rozwój teologicznej refleksji na mediach.

2. Status teologii środków społecznego przekazu

Kolejnym elementem refleksji nad teologią środków społecznego przekazu będzie prześledzenie stanowisk sytuujących tę dyscyplinę w konkretnym miejscu refleksji teologicznej oraz próba wyodrębnienia przedmiotu, źródeł i metody teologii mediów.

2. 1. Koncepcje teologii środków społecznego przekazu

Wśród funkcjonujących nazw istnieją także teologia mediów, teologia mass-mediów, teologia komunikacji. Z pewnością najbardziej rozpowszechnioną jest teologia mediów, nie mniej najbardziej poprawną wydaje się być stwierdzenie sięgające soborowego dekretu *Inter mirifica*, który z żelazną konsekwencją używa wyrażenie środki społecznego przekazu i taką też nazwę nosi Papieska Rada.

W szeroko rozumianej refleksji teologicznej istnieją różne koncepcje teologii środków społecznego przekazu. Jedni widzą ją jako subdyscyplinę naukową podporządkowaną innym naukom teologicznym. Inni natomiast akcentując odrębny przedmiot materialny i formalny oraz metodę, stoją na stanowisku, że teologia mediów jest autonomiczną dyscypliną naukową²².

Zdaniem Laskowskiej w Polsce dominują dwa nurty teologii środków społecznego przekazu. Pierwszy związany jest z profesorem Klauzą, który rozumie ją jako „teologiczny namysł nad komunikowaniem masowym²³”. Przedmiotem tej teologii według Klauzy są „zagadnienia leżące na pograniczu nauk technicznych, teorii społecznego komunikowania, semantyki, socjologii pastoralnej, estetyki, filozofii i historii kultury, teologii fundamentalnej, moralnej, dogmatycznej i ascetycznej. Czynnikiem wyróżniającym tę nową dyscyplinę od pozostałych jest skoncentrowanie refleksji teologicznej na eklezjalnych funkcjach mass mediów, traktowanych jako środków wyrazu i przekazu orędzia o zbawieniu i samego procesu zbawczego²⁴”. Z uwagi na związki zachodzące między głoszeniem Ewangelii w Kościele i naturą środków społecznego przekazu, Klauza postuluje, aby analizą

---

²² A. ADAMSKI, G. ŁĘCICKI, *Teologia mediów i komunikacji – na styku nauk o mediach oraz nauk technologicznych*, „Studia Medioznawcze” 65(2016) nr 2, s. 14.

²³ M. LASKOWSKA, *Media i teologia. Kierunki badań teologicznych w ujęciu Magisterium Kościoła*, „Teologia Praktyczna” 14(2013), s. 143.

²⁴ K. KLAUZA, *Eklezjogenetyczna funkcja środków społecznego przekazu*, w: *Kościół a środki społecznego przekazu*, red. J. CHRAPEK, Warszawa 1990, s. 161.

tych związków zajęła się teologia systematyczna, której zadaniem w tym przypadku jest wypracowanie wniosków pastoralnych²⁵. Klauza proponuje zatem, by teologia fundamentalna, zajęła się wykazaniem historycznych form społecznego przekazu objawienia, ukazaniem jego treści, sposobów i ewolucji procesu udzielania się Boga i przekazywania prawd o powszechnej woli zbawczej²⁶. W podobny sposób teologia dogmatyczna, moralna czy ascetyczna winna zająć się poszczególnymi elementami teologii środków społecznego przekazu²⁷.

W tym rozumieniu teologiczna refleksja nad środkami społecznego przekazu jest jedynie jedną z dziedzin teologii pastoralnej czy moralnej, co według Laskowskiej – zamyka obszar zainteresowań w ściśle określonych ramach²⁸.

Drugie stanowisko prezentowane przez ks. prof. Lewka widzi teologię środków społecznego przekazu jako naukę o technikach i procesie komunikowania w aspekcie ich funkcji ewangelizacyjnej²⁹. To ujęcie czerpie inspirację i ma swój początek w teologii i praktyce ewangelizacji. Lewek łączy teologię środków społecznego przekazu z doświadczeniem głoszenia Ewangelii pierwszych chrześcijan, stawiając za wzór komunikacji Ewangelii³⁰. Na pytanie o przedmiot materialny tej dyscypliny naukowej Lewek odpowiada: „proces komunikowania orędzia zbawczego Chrystusa za pomocą mediów masowych”³¹. Wyjaśniając tę definicję Lewek zwraca uwagę na fakt, że sam przekaz już jest przesłaniem i w tej perspektywie proces zbawczy dokonuje się w bezpośredniej komunii z Bogiem, zakładając wiarę uczestników przekazu, oraz przez Kościół i jego działalność zbawczą, zwaną pośrednictwem zbawczym. „W tym przypadku owym pośrednikiem jest Kościół ewangelizujący za pomocą mass-mediów”³².

Nieco inną klasyfikację teologii środków społecznego przekazu proponuje A. Jeż i spośród pięciu obszarów wzajemnych oddziaływań teologii i komunikacji jakie proponuje D. J. Felton (teologia i komunikacja, komunikacja i teologia, teologia systematyczna komunikacji, teologia pastoralna

²⁵ K. KLAUZA, *Polska teologia komunikowania społecznego. Wprowadzenie do dyskusji*, w: *Teologia Polska na XXI wiek*, red. K. GÓZDŹ, K. KLAUZA, Lublin 2005, s. 219.

²⁶ K. KLAUZA, *Eklezjogenetyczna funkcja środków społecznego przekazu*, dz. cyt., s. 162.

²⁷ Tamże.

²⁸ M. LASKOWSKA, dz. cyt., s. 143.

²⁹ Tamże, s. 144.; A. LEWEK, dz. cyt., s. 50-51.

³⁰ P. DRZEWIECKI, *Teologia środków społecznego przekazu. Perspektywa rozwoju*, w: *Media na przełomie*, red. K. MARCYŃSKI, J. SZANIWASKI, J. TWARDY, Warszawa 2011, s. 719.

³¹ A. LEWEK, dz. cyt., s. 51.

³² Tamże, s. 52.

komunikacji i chrześcijańska wizja moralna komunikacji³³) szczegółowo analizuje trzy.

Pierwsze ujęcie widzi naukę o komunikowaniu jako pomocniczą wobec teologii. Zagrożeniem takiego ujęcia jest utylitaryzm i instrumentalizm. Modele, teorie i środki komunikacji społecznej są jedynie użytecznym instrumentem dla teologii. Pozytywnym przejawem jest uświadomienie sobie faktu, że komunikacja pozwala lepiej zrozumieć dyskurs teologiczny.

Drugie ujęcie mówi o komunikacyjnej skuteczności samej teologii i akcentuje badanie teologii w świetle komunikacji, zwracając uwagę na hermeneutykę, która ma uskutecznić przekazywanie orędzia zbawczego.

Trzecie ujęcie natomiast sytuuje teologię niejako ponad zjawiskiem komunikacji interpersonalnej. Tak rozumiana teologia komunikacji jest refleksją nad zjawiskiem komunikacji interpersonalnej, przyporządkowuje rzeczywistości komunikacji pojęcia teologiczne i analizuje zjawiska komunikacji z perspektywy wiary i Objawienia. Przy tym ujęciu zwraca się uwagę na zagrożenie przeakcentowania etycznego i pastoralnego wymiaru komunikacji³⁴.

2. 2. Przedmiot i źródła poznania

Teologia środków społecznego przekazu, inaczej niż inne nauki o komunikowaniu, akcentuje funkcje mediów, a mianowicie uwypukla ich przyczynianie się do budowania większej komunii rodziny ludzkiej³⁵.

Przedmiot formalny, jaki definiuje Seweryniak w odniesieniu do teologii środków społecznego przekazu, to „stawianie rzeczywistości kultury i mediów w świetle Bożego logosu/Ewangelii (*sub rationem Dei*); [oraz] wydobywanie tego, jakie pierwiastki duchowe ta rzeczywistość w sobie kryje; jak ma się do najgłębszych ludzkich pytań o prawdę, dobro, piękno i sens”³⁶. Trzeba dodać, że Seweryniak łączy teologię środków społecznego przekazu z teologią kultury.

Z kolei Jeż, odnosząc się do definicji teologii komunikacji N. Brása, wyróżnia przedmiot tej dyscypliny jako zjawisko komunikowania, ze wszystkimi wymiarami, jakie towarzyszą komunikacji oraz warunkują całe życie ludzkie, a zatem także doświadczenie człowieka wierzącego³⁷.

---

³³ A. JEŻ, dz. cyt., s. 169.

³⁴ Tamże, s. 169-171.

³⁵ G. ŁĘCICKI, *Media audiowizualne w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 2013, s. 53-54.

³⁶ H. SEWERYNIAK, *Teologie na „progu domu”*, „Kultura-Media-Teologia” 1(2010) nr 1, s. 18.

³⁷ A. JEŻ, dz. cyt., s. 173.

Zatem przedmiotu teologii środków społecznego przekazu należałoby szukać w zjawisku szeroko rozumianej komunikacji społecznej w aspekcie teologicznej refleksji.

W tak rozumianej teologii środków społecznego przekazu pojawia się także pytanie: na ile zjawisko komunikacji masowej można traktować jako źródło teologiczne.

K. Parzych-Blakiewicz widzi w mass mediach miejsca teologiczne o ile pojmuje się je jako „pożytecznego partnera teologii”³⁸. W takim sensie „mass media kwalifikują się do miejsc teologicznych zależnych – historycznych, przedłużających i poszerzających obszar osobowy, upowszechniających prawdę od osoby nadawcy oraz dynamizujących aksjologicznie osobę odbiorcy”³⁹.

2. 3. Metoda

Oczywiście teologia środków społecznego przekazu, jak każda dyscyplina naukowa, posługuje się określoną metodą. H. Seweryniak proponuje, aby do omawianej dyscypliny teologicznej zastosować cztery możliwe metody. Pierwsza metoda – „*sub ratione Dei*” – składa się dwóch etapów. W pierwszym bada problem, w drugim natomiast dokonuje interpretacji teologicznej tego problemu. Z pewnością zaletą tej metody, jest fakt dokładnego poznania badanego problemu, w tym przypadku zagadnienia komunikacji społecznej⁴⁰. Obok metody *sub ratione Dei*, Seweryniak wspomina trzy inne: magisterialną, teologicznomoralną i pastoralną. Pierwsza, opisuje badaną rzeczywistość pod kątem dokumentów Kościoła. Teologicznomoralna metoda skupia się na zagadnieniu oceny moralnej zjawiska i przemian kulturowych, pastoralna natomiast pyta o możliwości wykorzystania badanym zjawiska do ewangelizacji i katechizacji⁴¹.

Łęcicki i Adamski proponują, aby w metodę teologii środków społecznego przekazu wprowadzić także metody z obszaru badań nauk humanistycznych i społecznych. Prowadziłoby to do stworzenia względnie całościowego i spójnego obrazu badanego zjawiska, a zatem umożliwiłoby poprawną ocenę i interpretację w świetle Objawienia. W końcu badacze dodają, że „metodę teologii mediów i komunikacji stanowi także krytyczna

---

³⁸ K. PARYCH-BLAKIEWICZ, *Mass media jako „locus theologicu”*, w: *Media w transformacji*, red. A. GRALCZYK, K. MARCYŃSKI, M. PRZYBYSZ, Warszawa 2013, s. 381.

³⁹ Tamże, s. 383.

⁴⁰ H. Seweryniak, dz. cyt., s. 19.

⁴¹ H. SEWERYNIAK, dz. cyt., s. 20.

analiza przekazów medialnych zarówno w warstwie werbalnej, jak i niewerbalnej oraz ikonicznej”⁴².

Jeż, odwołując się do własnego ujęcia teologii komunikacji, proponuje dwie równorzędne metody badawcze: w pierwszej analizuje się rzeczywistość komunikacji ludzkiej na podstawie teologicznych założeń, przesłanek i modeli płynących z refleksji nad komunikacją Bożą, w drugiej natomiast próbuje się zrozumieć komunikację, wychodząc od jej teologicznego wymiaru⁴³.

3. Perspektywy rozwoju

Kierunki rozwoju teologii środków społecznego przekazu dyktują poszczególne obszary, którymi powinna się zająć. Z pewnością pierwszym zadaniem jest dogłębna analiza zjawiska środków społecznego przekazu.

Ważnym zagadnieniem koniecznym do zbadania pozostaje moralny wymiar mediów. Zyskujący ogromnie w ostatnich dziesięcioleciach na znaczeniu Internet, szczególnie w wersji 2.0, nasuwa również szereg pytań i problemów badawczych, które stoją wobec teologii mediów⁴⁴.

Laskowska, w oparciu o dokumenty Kościoła, proponuje następujące obszary badań teologii środków społecznego przekazu: rozwój antropologii i teologii komunikacji, wirtualna rzeczywistość a realna obecność Chrystusa, Internet a kształtowanie postaw religijnych, „Info-etyka”, oddziaływanie mediów, natomiast w odniesieniu do pastoralnych implikacji o: wykorzystywaniu Internetu w duszpasterstwie i w katechezie; popieraniu dobrych mediów oraz edukacji w zakresie teologii środków społecznego przekazu i dziennikarstwa⁴⁵.

Tak szeroko zarysowane kierunki rozwoju i badań na teologią środków społecznego przekazu wymagają od wspólnoty Kościoła pełnego zaangażowania. Pytaniem, które dzisiaj Kościół musi sobie postawić, jest nie tyle kwestia zasadności własnego zaangażowania się w przekaz wiary za pomocą

---

⁴² A. ADAMSKI, G. ŁĘCICKI, *Teologia mediów i komunikacji – na styku nauk o mediach oraz nauk technologicznych*, dz. cyt., s. 20.

⁴³ A. JEŻ, dz. cyt. s. 175.

⁴⁴ A. ADAMSKI, G. ŁĘCICKI, *Teologia i nauki o mediach: interdyscyplinarność jako płaszczyzna wspólnej refleksji naukowej o środkach społecznego przekazu*, dz. cyt., s. 18-19.

⁴⁵ M. Laskowska, dz. cyt., s. 151-157.; Zob. G. Łęcicki, *Teologia mediów audiowizualnych jako wyzwanie XXI wieku*, „Kultura-Media-Teologia”, 10 (2012), s. 8-17.

mediów, lecz raczej pytanie o kierunki, płaszczyzny i sposoby angażowania się Kościoła w media szeroko pojęte⁴⁶.

***

Reasumując, należy stwierdzić, że w obliczu wszechobecnych mediów, obowiązkiem Kościoła jest bliższe spojrzenie na zjawisko środków społecznego przekazu. Systematyczne badania, które ujmą nie tylko naturę i cechy charakterystyczne fenomenu komunikacji masowej, są zdecydowanie niewystarczające. Stąd konieczność, aby to zjawisko interpretować w świetle wiary i Objawienia.

Naprzeciw tym oczekiwaniom wychodzi Teologia środków społecznego przekazu, która za zadanie stawia sobie analizę natury mediów z interpretacją teologiczną. Dzięki temu ludzie Kościoła otrzymują narzędzie właściwego rozumienia i odczytywania mediów.

Zadaniem, które jednak wciąż ciąży na teologach, jest rozwijanie tej dyscypliny, budowanie i udoskonalanie aparatury metodologicznej i przekładanie wniosków teologicznych rozpraw na codzienne życie Kościoła.

THEOLOGY OF SOCIAL COMMUNICATION

Summary: The article focusses on the theology of social communication as a new scientific discipline investigating the phenomenon of media in terms of revelation. Systematic reflection on the status of media theology starts from the location of this discipline within the teachings of practical theology, or as a subdiscipline subordinated to particular ranges of theological knowledge. The challenge for the future, which is facing this new theological discipline, is to develop their own methodology and develop a wider fields of pastoral, moral and fundamental activities, useful in the life of the Church.

Keywords: media, theology of media, theology of social communication, social communication.

Słowa klucze: media, teologia mediów, teologia środków społecznego przekazu, środki społecznego przekazu

---

---

⁴⁶ A. BACZYŃSKI, *Przekaz i formacja wiary przez media*, w: *Teologia Pastoralna nauką w służbie Nowej Ewangelizacji*, red. C. KRAKOWIAK, W. PRZYGODA, A. KICIŃSKI, M. WYROSTKIEWICZ, Lublin 2010, s. 116.